

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

SAYI: 6

YIL: 1999

ŞAIR EMRÎ'NİN BİR MEKTUBU ve İKİ MANZUMESİ

Yard. Doç. Dr. Yakup ŞAFAK*

Son devir ilim ehlinde olup "Emrî" mahlasıyla şiirler de söyleyen Ahmed Yetkin (1886-1973), Amasya'nın tanınmış ailelerinden birine mensup olup bu şehirde ilk ve (bir müddet) orta öğrenim gördükten sonra medrese tahsilini ikmal etmiş; bunun yanı sıra Amasya'da açılan Dârümuallimin'den diploma almıştır. Kâtiplik ve öğretmenlikle meslek hayatını sürdüren Yetkin, 1930'da emekli olmuştur. Subha-i Emrî, Nagamâtü'l-anâdil, Tuhfe-i Emrî, Gül-i sad-berg, Kelimâtü'l-ekâbir gibi mensur ve manzum eserlerinden bazıları basılmıştır.¹

Emrî'nin, zamanındaki ilim ve edebiyat muhitlerine bîgâne olmadığını, daha ziyade eski şairler tarzında aruzla şiirler yazdığını, özellikle nazirecilikte gayretleri olduğunu ve bazı alim ve mutasavvıf şahsiyetlerle münasebeti bulunduğunu özellikle onun Prof.Dr.F.Nafiz Uzluk'a göndermiş olduğu bazı mektuplarından anlıyoruz.

Şairin yazımıza konu olan mektubu da, asıl ihtisas alanı tıp ve tıp tarihi olmakla birlikte özellikle Mevlânâ ve Mevlevilik üzerine yoğun ve değerli çalışmalarını hayatı boyunca büyük bir istekle sürdürmüş olan merhum Uzluk'a gönderdiklerinden biridir² ve muhtevası şairin, çevresindeki ilim ve kültür hareketlerine olan canlı alâkasını, bir ölçüde şiirdeki tarzını ve zevkini yansıtmaktadır.

Emrî'nin 4 Temmuz 1964 tarihli bu mektubu şöyledir:

* S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

¹ Bkz. Sadettin Nüzhet Ergun, Türk Şairleri, İst., 1936-45, III, 1277-78; Türk Dili ve Ed. Ans., VIII, 592 (İst. 1998)

² Söz konusu mektuplar Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi, Uzluk Bölümü'nde bulunmaktadır: K. no: M I.

Aziz ve muhterem üstâdım!

24 Haziran 1964'te sâlimen Amasya'ya vâsıl oldum. Ümid Bey ameliyatta olduğu için ve rehberin öğleden sonra mühim işi olmakla Amasyalı doktorun samimi arkadaşı Orhan Bey'e gözümü muayene ettirdim. Fi'l-hakîka intizâr-ı medîd kalbimde bir ıztırab tevlid etti ise de ba'del-muâyene matlûb hâsıl olmakla ıztırab zâil oldu. Orhan Bey, arkadaşımın sol gözümde katarakt başlangıcı olduğunu söylemiş. Bu lafzın imlâsı böyle midir ve manası nedir ve bunun ziyâdelenmesini men' için çare nedir, bilmiyorum.

Esnâ-yı sohbetinde ismini andığım ve iki beytini okuduğum Seyyid Nigârî'nin mufassal terceme-i hâli İbnü'l-Emîn Mahmud Kemal Bey'in Son Asır Türk Şairleri ünvanlı eserinin Nigârî maddesinde vardır.³ Osmanlı Müellifleri namındaki eserin meşâyih faslında var ise de çok muhtesardır.⁴ Bu zatın mürşidi Şeyh İsmail Sirâceddin-i Şîrvânî de Amasya'nın mürtefi bir mahallinde medfûndur. Oğlu sadr-ı a'zam Rüşdü Paşa tarafından üzerine bir türbe yapılmıştır.⁵ Müşârun ileyh Hâfız-ı Şîrâzî'nin şu beytini çok okurmuş:

*Cüz Felâtûn-i hum-nişîn-i şerâb
Sırr-ı hikmet be mâ ki gûyed bâz⁶*

Abdülazîz Mecdî Efendi, Mîr Nigârî'nin bir gazelini tanzîr etmiş ve "na'lîn-i nebevîyi istikbâl" münâsebetiyle söylediği manzûmeyi tahmîs etmiştir. Bu şiir Mecdî Efendi'nin matbû divanında vardır. Ve Kelâmî

³ Bkz. Mezkûr eser, İst., 1930, s.1208-1212.

⁴ Osmanlı Müellifleri, İst., 1333, I, 65.

⁵ Bu hususta şu eserde de bilgi vardır: Abdîzâde Hüseyin Hüsâmeddin, Amasya Tarihi, nşr. Ali Yılmaz-Mehmet Akkuş, c.I, Ankara, 1986, s.163, 263.

⁶ Tercümesi: "Şarap kûpünde oturan Eflâtun'dan başka bize hikmet sırrını kim anlatabilir?" (Divân-ı Hâfız, nşr. A.Kazvînî-K.Ganî, 2. bs., tahran, 1373 h.ş., s.161-162.)

dergâhı şeyhi Es'ad Efendi de Nigârî'nin bir gazelini tahmîs etmiştir. Mîr Nigârî'nin mahdûmu da şair imiş, Sâkî-nâme'si pek meşhûrdur ve ona nazîreler yazılmıştır.

Size bu defa Afyonlu şair Vehbî'nin tütüen, kahve, çay ve bâde hakkında yazdığı bir kat'ayı takdim ediyorum. Vakt-i müsâidimde, merhum Ahmed Remzi Dede'nin nazm-ı nâcîzime yazdığı taştîr-i latîfi yazacağım ve merhumun takdir ve tahsin ettiği bir nazîremi yazdım.

Bediuzzamân Furûzânfer'in eser-i latîfinin tercümesine⁷ ve birâderin Farsça mektûbuna ve bir aded fotoğrafınıza muntazırım. Bâki sıhhat ve afiyet.

4 Temmuz 964 Amasya Karşıyaka Mahallesinde 31/150 numarada Müftüoğlu Ahmed Emrî Yetkin.

Afyonlu şair Vehbî'nin kat'ası:

*Men' edersin kahveden çaydan tütünden bâdeden
Ey tabîbim lezzet almam bu hayât-ı sâdeden
Sâde bir su bir kuru ekmele kâimse hayât
Geçdim artık ben bu tahsîsât-ı fevka'l-âdeden*

Mektubun ekinde şu manzume vardır:

“Ayaşlı Muhlis Es'ad Paşa'nın gazel-i meşhûruna nazîre”:

*Âşıkın bilmem nedense tâli-i vâruunu var
Sînesinde dağı vardır dîdesinde hûnu var*

⁷ İran'ın önde gelen alimlerinden Bediuzzamân Furuzânfer'in söz konusu eseri, Feridun Nafiz Uzluk tarafından “Mevlânâ Celâleddin” adıyla tercüme edilmiş ve bu tercüme, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1963 yılında yayınlanmıştır

*Andelîb-i zâra bak feryâd u efgân eyliyor
Gerçi güldür hemdemi ammâ dil-i mahzûnu var*

*Her nevâ-yı âteşininde nümâyân hubb-i yâr
Çünkü kalbinde onun her dem yanan kânûnu var*

*Sanma hâlîdir bu arsa âşık-ı şûrîdeden
Kûhken Ferhâdı vardır nâlezen Mecnûnu var*

*Çeşm-i ibretle temâşâ eyle levh-i âlemi
Nakş-ı rengârenginin esrâr-ı gûnâgûnu var*

*Hikmet ü san'atla dolmuşdur semâvât ü zemîn
Nûsha-i kevnin muhakkak pek yüce mazmûnu var*

*Kudret-i Hallâkı ikrâr eyleriz her dem deriz
Şübhesiz bu kâinâtın sâni-i bî-çûnu var*

*Nazm-ı Muhlis dürr-i şehvâr ise de ey şâirân
Tab'-ı Emrî'nin de böyle lü'lü-i meknûnu var*

Şairimiz bu nâzireyi Erzurum, Sivas, Diyarbakır v.s. yerlerde valilik yapmış olan Es'ad Muhlis Paşa (1780-1851)'nın,

*Kays'ı yektâ sanma dünyânın nice Mecnûn'u var
Milket-i aşkın kemâl-i vûs'at-i hâmûnu var*

matla'lı gazeline yazmıştır.⁸

Ahmet Emrî'nin mektubunda sözünü ettiği Hamza Nigârî, XIX. yy mutasavvîf şairlerdendir. Genç yaşlarında Türkiye'ye gelmiş ve mezkur Şeyh İsmail-i Şirvânî dergahında tarikat terbiyesi görmüş

⁸ Krş. Divançe-i Es'ad Paşa, nşr. M.S.Çögenli-Y.Şafak-R.Toparlı, Erzurum, 1992, s.29.

ve tahsilini sürdürmüş, bilâhare Nakşibendi tarikatının tanınmış müşidlerinden biri olarak Karabağ'a dönmüştür. Azerbaycan'da irşad faaliyetlerini sürdürerek birçok önemli ismin yetişmesine katkıda bulunan şair, Rusların baskısı üzerine tekrar Türkiye'ye dönmüş, 1886 yılında Harput'ta vefat etmiş ve cenazesi sevenleri tarafından Amasya'ya getirilmiştir.

Hem klasik, hem de halk edebiyatı tarzlarında coşkun bir lirizmle şiirler yazan Nigârî'nin ekseriya "Mesnevi; Hafız, Câmî, Fuzûlî divanlarını mütalaa etmekle safâyâb" olduğu nakledilir. İstanbul'da, 1301 yılında basılmış olan Türkçe divanından mezkûr şairlerin etkilerini ve izlerini açıkça görmek mümkündür. Nigârî'nin bundan başka Farsça divanı, Nigâr-nâme ve Çay-nâme adlı küçük mesnevileri de matbûdur.⁹

Mektupta sözü edilen "na'lîn-i nebevîyi istikbal" hadisesi ise şöyledir: Hz. Peygamberin nâlinlerinden biri 1873 senesinde Hakkari'de bulunmuş, Sultan Abdülaziz'in himmetiyle İstanbul'a nakledilmek üzere Samsun'a bir vapur gönderilmiş, bu gayeyle Amasya'da na'lîn-i şerifi karşılayıp Samsun'a getiren hey'et içerisinde Nigârî de varmış. Mektupta bahsedilen manzume, bu vesileyle söylenmiştir. Rivayete göre na'lîn-i şerif Samsun'a büyük bir merasimle getirildiğinde üç gün halkın ziyaretine açılmış, bu münasebetle şehrin tarihinde emsali görülmemiş bir kalabalık ve izdiham yaşanmıştır.¹⁰

⁹ Seyyid Nigari hakkında Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisinde (c. VII, s.58-59) yeterli bilgi vardır. Bu maddenin bibliyografyasında gösterilen eserlere şunlar da ilave edilebilir: İsmail Paşa el-Bağdâdî, Esmâ'u'l-müellifin, İst., 1951-55, elif, 339; Mehmed Aka Müctehidzâde-i Karabağî, Riyâzû'l-âşîkîn, İst., 1328, s.282.

¹⁰ Bu hadise hakkında şu eserlerde bilgi vardır: Murat Uruz, Türk Edip ve Şairleri, İst. 1339, s.147; Geçmişten Günümüze Kültür Değerleriyle Samsun, Samsun, tsz. (Samsun Kültür Müdürlüğü Yayını), s.29-30.

Mektupta dikkat çeken ve şairin muhatapla arasında daha önce bahsi geçtiği anlaşılan bir diğer husus ise çay, kahve, tütün v.s. ye gösterilen ilgidir. Ahmed Emrî, bir başka manzumesinde bu sıra dışı konuyu gerçekten güzel ve gönül çekici bir üslûpla kaleme almıştır.¹¹

Seyyid Nigârî'nin çaya olan ilgisinin de dile getirildiği bu manzûme de Çay-nâma şairinin,

*Habîbâ kâmetin gördüm yakîn etdim kıyâmet var
Kıyâmetden ziyâde kâmetinde çok alâmet var*

matla'lı gazelinin vezin ve kafiyesinde yazılmıştır.¹²
Manzume şöyledir:

Tütünlü kahveyi terk eylemekde çok isâbet var
Değil bunlar harâm ammâ tütünde bir kerâhet var

Tütünde menfaat yokdur bunu herkes bilir lâkin
Siyeh-rû kahve hakkında biraz hüsn-i şehâdet var

Tütünden müctenib her dem olur âsûde âlemde
Fakat terkinde cüllâb-i müzâhim tarz u hikmet var

Verir zihne atâlet kesret-i şürb-i duhân bî-şek
Fakat çayda bu yokdur onda zihne bir inâyet var

Tamâmen çayı terk etmekde gerçi menfaat yokdur
Fakat taklîl ü tahfifinde de bî-şübhe râhat var

Çay içmekde zarar yokdur içilse i'tidâl üzre
Çok içmekde ise a'sâba ikâ-ı rehâvet var

¹¹ Bu manzume de sözü edilen mektuplar arasında bulunmaktadır.

¹² Bkz. Dîvân-ı Nîgârî, İstanbul, 1301, s.71.

Çay içmek eyler insânı hümûm u gamdan âzâde
Onun şürb-i kalîlinde dile celb-i dirâyet var

İçermiş Hazret-i Seyyid Nigârî çayı subh u şâm
Bu mebhassa bilenlerden bize pek çok rivâyet var

Çay iç etme tereddüd ba'z-ı ezmânında ey münsîf
Onun kalb-i latîfnde bu emre bir sarâhat var

Eger mâni 'olursa bir tabîb-i hâzık-ı müslim
Tabîbin emrine uymakda da elbet selâmet var

Çayın başı mukârindir aya ey sâhib-i iz'ân
Bu kurbiyyet ile vechinde bir nûr-ı melâhat var

Olursa müncezib kalbin çaya hîç eyleme hayret
Onun tab'ında zîrâ cezb-i kalbe istitâat var

Onu cemm-i gaffirin sevdiği sâbitse de ammâ
Muârizlar kulûbünde ona karşı adâvet var

O mahbûb-ı dilârâyı seven insân değil nâdim
Fakat gaflet edip de zemmedende çok nedâmet var

Çayın itnâb-ı medhinden çekindim çünkü âlemde
Onun şânında buğz-ı ba'z-ı erbâb-ı tabâbet var

Onun vasf-ı cemîlin eyledim icâz ile tebyîn
Muhakkak kavî-i mucezde hakîkî bir halâvet var

Gelir bir dem olur târik bütün eşyâyı her insân
Muhakkak cümle eşyâya zarûrî bir nihâyet var

Güzergâh-ı beşerdir işbu âlem yok bekâ bunda
Bu sahrâya gelen her ferde bir gün bir seyâhat var

Sutûr-ı kâinâtı et teemmül her zamân zîrâ
Vücûd-ı hâlika her zerresinde bin delâlet var

Muvakkatdır bu dünyâ olsa da mü'min için zindân
Onun-çün dâr-ı ukbâda muhakkakistirâhat var

Sarây-ı âhiretde pek büyük eltâfa nâildir
O mü'min ki umûrunda demâdemistikâmet var

Olursa muztarib mü'min biraz müddet bu âlemde
Yarın şehr-i kıyâmetde ona şevk u şetâret var

Muhakkak hâib ü hâsir olur ukbâda her kâfir
Fakat her mü'mine elbet saâdetistirâhat var

Bu nazmı yazdı Emrî arz için ihvân u yârâna
Fesâhat yoksa da onda fakat cüz'î letâfet var

Sonuç olarak yukarıda nakledilen Ahmed Emrî'ye ait iki manzume de –zayıf yönleri bulunmakla beraber- şairin açık, akıcı ve samimi bir ifadeye, kendisine özgü güzel bir edaya sahip olduğunu göstermektedir. Bu hükmün, hiç değilse bu iki şiir için geçerli olduğunu düşünüyoruz.

Kanaatimizce gerek nakledilen manzumeler, gerekse içeriği yakın dönem edebiyat tarihimiz açısından da aydınlatıcı bilgiye sahip olan bu mektup, edebi geleneğimizin –farklı yönelişlerle birlikte- yakın senelere kadar devam ettiğini, ilim ve edebiyat severlerin asırlardan beri süregelen öz kültürleriyle ilişkilerinin kopmadığını gösteren küçük bir vesika hükmündedir.

[Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

Ahmed Emrî'nin F.Nafiz Uzluk'a gönderdiği 4.7.1964 tarihli mektubun baş ve son kısımları.

